

4. Макарова Є. А., Макарова Є. Л., Махріна Є. А. Психологічні особливості кібербулінгу як форми інтернет-злочину // Російський психологічний журнал. – 2016. Т. 13. № 3. С. 293–311.
5. Романова Н.П. Мобінг: навчальний посібник/ Н.П. Романова. Чита: ЧитГУ, 2007. 110 с.
6. Єфімова, Є.С. Кібербулінг як проблема психопедагогіки віртуальних середовищ/Є.С. Єфімова // Успіхи в хімії та хімічній технології. 2014. № 7 (156). С. 65-66.

Магновський Ігор Йосипович,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри теорії та філософії права
факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса, Україна

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ ПРАВА І СВОБОДИ ЯК ЦІННІСНИХ КАТЕГОРІЙ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІ- ЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Вступ. Виступаючи одним із основних засобів втілення у життя таких загальнолюдських цінностей як право та свобода у нових для України суспільно-політичних умовах актуалізує розвиток теоретичної думки щодо співвідношення даних категорій у контексті розбудови громадянського суспільства.

На сьогодні, наголошують вітчизняні правознавці, необхідні не просто зміни соціальних цінностей, а передусім пошук у системі наукового вивчення самих соціальних цінностей, зокрема, ідей справедливості, свободи демократії, права, державності, закону, управління, самоуправління тощо [1, с. 32].

Основний текст. По суті, суспільне життя у котрий раз доводить, що через пізнання істини соціальних цінностей останні можуть стати ефективними спонукальними мотивами індивідуальної поведінки, у тому числі і в процесах суспільної трансформації. Це обумовлено насамперед тим, що соціальні цінності ґрунтуються на моральних закономірностях певного суспільства, що

мисляться, як писав І. Кант, як об'єктивно необхідні для існування будь-якої соціальної структури [2, с. 410].

У зв'язку з цим існує витребувана часом нагальна потреба в новітніх підходах теоретико-правових напрацювань щодо основних тенденцій розбудови громадянського суспільства в Україні, в основі котрого ключове місце належить таким категоріям як свобода і право, що є запорукою розвитку особистості як такої, породжуючи тим самим необхідність та значимість вирішення зазначеної проблематики.

Державна офіційно виголошена філософія прав людини, засвідчує В.І. Коростей, у Конституції України базується перш за все на ч.1 статті 3, де людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою цінністю [3, с. 4; 4].

Як бачимо, Основний закон України визнає людину найвищою соціальною цінністю. Це принципове визнання означає, що людина є цінністю не тільки сама для себе, але й для всього суспільства, для соціуму. Причому, оскільки ця цінність є найвищою, то жодне інше явище не може цінуватись суспільством вище, аніж людина, не може перевершити цінність людини. При цьому підкреслює П.М. Рабінович, усі інші соціальні цінності мають бути підпорядковані, субординовані цінності саме людини [5, с. 57].

Узагалі, на думку В.С. Нерсисянца, держава і право не самоціль, а соціально й історично обумовлені загальні форми виразу, організації, упорядкування і захисту свободи в суспільних відносинах людей. Зміст і характер цієї волі, її широта і обсяг, її суб'єктна й об'єктна структури (суб'єкти і сфери свободи) тощо, словом, її кількість і якість визначаються досягнутим рівнем розвитку суспільства. Свобода відносна в розумінні її фактичної незавершеності, історичної зміни і розвитку її змісту і т. ін., але вона абсолютна як вища цінність і принцип [6, с. 41].

П.М. Рабінович констатує, що у державно-організованому суспільстві переважну частину своїх основних прав людина не може здійснювати, якщо вона не визнаватиметься юридично правоздатною і не стане носієм

суб'єктивного юридичного права. У цьому розкривається основне соціальне призначення й основна особистісна цінність такого права. Наділяючи людину суб'єктивним юридичним правом, держава немовби відкриває доступ до здійснення її основних, невід'ємних прав [7, с. 63].

Право, наголошує С.С. Алексєєв, яке складається із нормативно-уніфікованих засобів і механізмів регулювання суспільних відносин, спрямоване на те, щоб запровадити в життя людей засади загальної нормальності, єдиної упорядкованості, загальновизнаності [8, с. 313]. Завдяки своїй інституційності, право має декілька значущих властивостей – загальнообов'язкову нормативність, формальну визначеність, високу державну забезпеченість та інші, які розкривають його місію істотної соціальної сили суспільства, носія значної соціальної енергії [9, с. 125].

Успішне функціонування права в Україні за умови наявності в ній конструктивного та професійного законодавства передусім важливе і цінне тим, за висловом А.К. Кінаха, що здатне забезпечити продовження реформістських процесів у царині державності й економіки. Основою вітчизняної результативної економіки має стати ефективне національне право, адаптоване до Європейського законодавства. Досвід успішних перехідних економік показав, що моделі реформування можуть бути різними, але вони єдині в основному і фундаментом реформ є стабільність суспільства та підтримка їх більшістю населення [10, с. 9].

У загальних рисах власну (змістовну) цінність права можна визначити, на думку О.Г. Данільяна, як вираження соціально організованої форми, дія якої забезпечує відтворення правових станів правовими засобами, внаслідок чого народжуються нові можливості та велика воля для саморозвитку людини і розвитку суспільства [11, с. 210].

Поєднання демократичних цінностей і руху у напрямку до громадянського суспільства полягає передусім у створенні в сучасній Україні умов і надійних гарантій для здійснення прав та свобод людини. За визначенням П.М. Рабіновича, воно включає такі три елементи (напрями державної

діяльності): 1) сприяння реалізації прав і свобод людини (шляхом позитивно впливу на формування їх загальносоціальних гарантій); 2) охорона прав і свобод людини (шляхом вжиття заходів, зокрема юридичних, для попередження, профілактики порушень прав і свобод людини); 3) захист прав і свобод людини (відновлення порушеного правомірного стану, притягнення порушників до юридичної відповідальності) [5, с. 59].

Як наголошують українські правознавці, ефективна самоорганізація суспільства вимагає упорядкування свободи. Вельми потужним її засобом є право (особливо у поєднанні з державою). Саме воно й визначає розумну міру свободи, проводить межу між діями, які сприяють нормальному життю суспільства (або є нейтральними у цьому відношенні) і такими, що перешкоджають йому, вказуючи на найбільш небезпечні (злочинні, протиправні) із них. Для права, важливо, щоб людина чітко уявляла ту міру свободи, що не несе у собі заряд руйнування, зла і несправедливості. У свою чергу цивільне суспільство і держава використовують правові засоби як страхові засоби, що позначають межі, за які зовнішня свобода соціальних суб'єктів не повинна поширюватися. Зовнішня свобода припускає пошук обмежених засобів, способів і форм обмежень. Такими можуть виступати не тільки юридичні закони заборонного характеру, а й сам факт співіснування безлічі індивідів з їх суспільними правами і волями [12, с. 216]. На думку Гегеля, жодна людина не має ідеї про власну свободу, якщо вона не має ідеї про свободу інших прав і соціальний зв'язок між собою й іншими. Жодна людина, не маючи чіткої ідеї про свою свободу, не має і чіткої ідеї про свободу інших і зв'язок між цими свободами. Право, писав він, є, таким чином, взагалі свободою як ідеєю [13, с. 89].

Сучасний український правознавець О.О. Бандура висловлюється стосовно того, що в суспільстві утверджується той варіант свободи, якого воно потребує на даному історичному етапі для дальшого розвитку. Якщо ситуація дуже складна, йдеться про виживання суспільства, люди повинні пожертвувати приватними інтересами в ім'я цієї мети, тоді свобода виступає у формі пізнаної необхідності. Якщо ж ці труднощі подолано, то з'являється

альтернатива, і форма свободи стає іншою – тепер це вже можливість вибору [14, с. 46].

На думку В.А. Малахова, сутність природного призначення свободи полягає у тому, що вона є момент права, форма вираження соціальної реальності засобами і логікою правосвідомості [15, с. 169].

Свобода, наголошує Л.В. Ярмол, виступає природною ознакою і водночас необхідністю людини, є втіленням самодостатності та індивідуальності кожного. Особливість свободи полягає у її суперечності: якщо вона необмежена, то сама себе усуває. У такий спосіб визначається взаємозв'язок відповідальності і свободи, адже ці поняття трактуються як нерозривні. У свою чергу право постає основним виразником свободи, є основною формою втілення свободи [16, с. 256–257].

Висновок. Таким чином, у сучасних умовах на формування громадянського суспільства в Україні впливають різноманітні чинники, які у своїй сукупності створюють соціально організовану структуру в основі котрої функціонують такі базові категорії як право і свобода. Право виступає мірою реалізації свободи, яка є необхідною вирішальною передумовою для цілісного і насущного пізнання й самого права. В умовах громадянського суспільства право виступає головним критерієм свободи людини. Сутність громадянського суспільства полягає у забезпеченні законних прав людини, у його реальності є умовою практичної реалізації ідеї права як свободи. І тільки у єдності та взаємообумовленості право і свобода виступають виразником соціальної значущості й ефективності, а звідси й основи становлення та розвитку громадянського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Селіванов В. Ціннісно-правовий вимір вітчизняного державного управління. *Право України*. 2004. № 4. С. 33–36.
2. Кант И. Критика чистого розума / Соч.: В 8-ми т. / пер. с нем. Н. Лосского. М.: Мысль, 1994. Т. 4. 591 с.
3. Коростей В. Про функції права / *Право України*. 2004. № 9. С. 123–127.

4. Конституція України: прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
5. Рабінович П. Філософія прав людини у Конституції України / *Юридический вестник*. 1997. № 2. С. 57–60.
6. Нерсесянц В.С. Пути развития советского государства и права: история и перспективы / Пульс реформ: Юристы и политологи размышляют. М., 1989. С. 41.
7. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави. К. : Атіка, 2001. 176 с.
8. Алексеев С.С. Право: азбука – теория – философия: Опыт комплексного исследования. М.: Статут, 1999. 712 с.
9. Алексеев С.С. Теория права. М.: БЕК, 1994. 224 с.
10. Кинах А. Стратегия рывка на пути итреграции в мировое экономическое сообщество // *Зеркало недели*. – 2003. – № 42, 31 октября – 7 ноября.
11. Філософія права: навч. посібник / за ред. О.Г. Данільяна. К.: Юрінком Інтер, 2002. 280 с.
12. Філософія права: навч. посібник / за ред. О.Г. Данільяна. К.: Юрінком Інтер, 2002. 280 с.
13. Бачинин В.А. Морально-правовая философия. Х.: Консум, 2000. 206 с.
14. Бандура О.О. Єдність цінностей у праві та істини у праві. К.: Вид-во Нац. акад. внутр. справ України, 2000. 200 с.
15. Малахов В.А. Философия права. Академический проект. М., 2002. 300 с.
16. Ярмол Л. В. Поняття, значення свободи та її взаємозв'язок із правом / Л.В. Ярмол, С. Вандьо / *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Юридичні науки. 2015. № 825. С. 252–257.